

Nr 25.

Ankom till riksdagens kansli den 9 april 1943 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I en till riksdagen den 5 mars 1943 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 116, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att ett belopp av högst 45,000 kronor må enligt de riktlinjer som i propositionen angivits utlämnas såsom statsunderstöd för anordnande av en gemensam ladugård för vissa fastigheter i Bjärme i Näs socken, Jämtlands län.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 223 av herr *Johansson, Lennart*, och herr *Nilsson, Bernhard*, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 116;

2) II: 334 av herr *Hedlund* i Östersund, vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att hela det såsom lån och bidrag föreslagna beloppet, 45,000 kronor, må utgå såsom bidrag.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för motionerna, får utskottet hänvisa till dessa.

I skrivelser den 7 juli 1941 och den 10 januari 1942 har O. Emil Alm, Bjärme, Fåker, såsom representant för styrelsen för föreningen Bjärme andelsladugård u. p. a. hemställt om ett statsbidrag om förslagsvis 75,000 kronor för anskaffande av en för föreningens verksamhet erforderlig fastighet samt för uppförande av ladugård med utrustning m. m.

Över framställningen ha yttranden avgivits den 24 och 26 februari 1942 samt den 1 mars 1943 av ladugårdsbyggnadssakkunniga, den 2 mars 1942 av egnahemsstyrelsen, den 6 mars 1942 av statskontoret, den 19 i sistnämnda månad av lantbruksstyrelsen samt den 30 april 1942 av hushållningssällskapets i Jämtlands län förvaltningsutskott. Ladugårdsbyggnadssakkunniga ha vid sitt utlåtande fogat en promemoria med förslag till ladugårdsbyggnad för föreningen. Den 4 december 1941 har sammanträde hållits med representanter för egnahemsstyrelsen, ladugårdsbyggnadssakkunniga samt egnahemsnämnden och hushållningssällskapet i Jämtlands län.

Av handlingarna i ärendet framgår att syftet med framställningen är följande.

Elva jordägare i Bjärme, Näs socken, Jämtlands län, som äga sammanlagt 91 hektar odlad jord och 644 hektar övrig mark, huvudsakligen skogsmark, avse att bilda en ladugårdsförening i syfte att få till stånd en gemensam större ladugårdsenhet i stället för att ombygga eller komplettera nu befintliga ekonomibyggnader. Intressenternas nuvarande ekonomibyggnader äro i sådant skick, att de inom ungefär tio år behöva helt nybyggas eller i varje fall undergå betydande reparationer. Med hänsyn till de otillfredsställande hygieniska förhållandena i djurstallarna i fråga om fuktighet, ventilation m. m. har möjligheten att upprätthålla en hög produktion på djuren i dessa ladugårdar ansetts liten. Kostnaden för ombyggnad eller renovering av samtliga 11 ladugårdar beräknas uppgå till betydligt större belopp än vad som erfordras för uppförande av en gemensam ladugård med erforderliga administrationsbyggnader. Den planerade anordningen innebär vidare, att intressenternas kor inköpas av föreningen, varigenom de särskilda jordbruken individuellt skulle bli kreaturslösa med undantag för hästar och en del smådjur m. m. Någon gemensamhet i fråga om brukningen av de olika fastigheterna i andra avseenden än beträffande ladugårdsskötseln och betet åsyftas icke. Genom en centralisering av ladugårdsdriften beräknas arbetsförhållandena å de enskilda brukningsdelarna skola bli mindre tyngande och trivseln därmed också ökas. Den genom anläggande av gemensamhetsladugård frigjorda arbetskraften avses kunna användas inom andra grenar av lantushållningen, såsom för grönsaksodling och rotfruktsodling ävensom, för den manliga arbetskraften, i skogsbruket. Företaget avses skola drivas som ekonomisk förening.

Förenämnda förening har enligt för densamma den 14 december 1940 antagna stadgar till ändamål att för sina medlemmars räkning bedriva boskapskötsel samt annan i samband därmed stående verksamhet. Varje insats lyder å 100 kronor och varje medlem skall inneha minst en insats samt därest han äger eller brukar odlad jord minst en insats för varje hektar åker varöver han förfogar. Uppsägning av medlemskap får ske tidigast två år efter inträdet i föreningen. Medlem i föreningen skall äga rätt att till föreningen leverera all från innehavd jord erhållen gröda samt skall förbinda sig att till föreningen mot på orten gällande pris försälja 75 procent av den foderskörd som växt på innehavd odlad jord. Som betalning härför erhåller han vid slutet av varje kalendermånad 10 procent av värdet av foder eller säd eller andra produkter, som han önskar leverera till föreningen, dock ej mer än som motsvarar fullgjord leverans. Föreningens styrelse äger rätt att, om så erfordras, företaga jämkning beträffande viss leverans eller utbetalning. Under alla förhållanden gäller, att en tiondel av medlem tillkommande likvid för leveranser överföres till hans insatskonto, till dess att hans tillgodohavande å detta uppgår till det belopp, varmed medlemmen i fråga minst är skyldig deltaga i föreningen. All prissättning skall ske med hänsyn till produktens fodervärde. Inköp och försäljning till andra än föreningsmedlemmar må ske i den utsträckning och på de villkor, som styrelsen beslutar. Överskott på föreningens verksamhet fördelas efter följande grunder. Till föreningens reservfond skall avsättas 15 procent av överskottet. Det inbetalda insatskapitalet skall

förräntas efter en räntesats av högst 5 procent. Återstående överskott skall tillföras medlemmarna som återbäring eller efterbetalning å levererade produkter i den mån ej föreningssammanträdet beslutar att viss del skall avsättas till annan fond eller för särskilt ändamål eller föras i ny räkning. Beslutad återbäring eller efterbetalning skall utgå i förhållande till medlemmarnas hos föreningen gjorda köp och försäljningar. Föreningens styrelse må undantaga viss vara från rätt till återbäring eller efterbetalning.

Enligt vid förevarande ansökningar fogad förteckning funnos i föreningen följande medlemmar med i förteckningen angivna fastigheter.

Delägare	Fastighet	Areal i hektar		Tax.värde §	Skulder
		odlad	övrig		
P. C. Lindblom	Bjärme 1 ⁴	8.3	36	12,600	5,000
Folke Johanssons stärbh..	» 1 ⁵	7	43	8,400	6,700
B. J. Alms stärbh.	» 1 ³	4.2	2	4,200	4,000
O. M. Jönsson	» 2 ¹	10	103	16,800	6,500
Axel Jönsson	» 8 ³	14	127	27,400	14,500
O. Emil Alm	» 8 ⁵	10	40	13,200	6,800
Gustav Ekström }	» 9 ¹	19.5	212	41,700	5,000
Oskar Nilsson }					
O. A. Sjöström	Grönviken 2 ³	6	36	7,600	4,500
Nic. Larsson	Gärde 1 ⁴	10.5	38	12,900	4,300
K. Larsson	Stengärde 2 ⁷	1.4	7	1,800	1,000
Summa		90.9	644	146,600	58,300

Ladugårdsbyggnadssakkunniga ha i sitt yttrande den 24 februari 1942 uppgivit, att varje medlem av föreningen hade tecknat 1,000 kronor, i ett fall 500 kronor. Enligt vad de sakkunniga vidare anfört skulle en verkställande ledamot utses inom föreningen. Denne skulle sköta bokföringen och den direkta förvaltningen. En ladugårdsförmän skulle utbildas till att leda arbetet vid ladugården. Denne skulle i närheten av ladugården ha en bostad om 3 rum och kök jämte kontor, vilken byggnad man senare avsåge att uppföra.

I sitt yttrande den 1 mars 1943 ha ladugårdsbyggnadssakkunniga hemställt, att sådana åtgärder måtte vidtagas, att möjligheter skapades för ett försöksvis bedrivande genom Bjärme andelsladugårdsförening av en gemensam ladugårdsskötsel.

Egnahemsstyrelsen har förklarat sig benägen tillstyrka, att staten medverkade till finansieringen av det planerade företaget. Det belopp, som borde ställas till förfogande av statsmedel, har ansetts böra uppskattas till omkring 45,000 kronor, varav förslagsvis 25,000 kronor borde erhålla karaktär av lån och 20,000 kronor av bidrag. Styrelsen har utgått från att värdet av den del av den nuvarande kreatursbesättningen, som överfördes till andelsladugården, skulle tillföras andelskapitalet.

Inom egnahemsstyrelsen ha skiljaktiga meningar framförts av ledamöterna byråchefen N. Collin och lantbrukaren E. A. Gustafson. *Collin* har uttalat, att staten icke borde medverka till ett experiment, som uppenbarligen ej kunde medföra någon som helst fördel för den enskilde jordbrukaren och

icke kunde tänkas gagna en önskvärd utveckling av landets jordbruk. Ej heller *Gustafson* har kunnat ansluta sig till det föreliggande förslaget under anförande bland annat, att det försök till samarbete inom mindre jordbruk, som ifrågavarande gemensamhetsladugård avsåge, syntes innefatta något för jordbrukets utövare verklighetsfrämmande, som därför icke kunde påräknas vinna någon anslutning från jordbrukarnas sida.

Statskontoret har uttalat, att, såvitt ämbetsverket kunde finna, sådana experiment som det nu ifrågavarande knappast borde igångsättas, förrän klarhet vunnits, huruvida sammanslutningar av ifrågavarande art ur statsnytans synpunkt kunde anses önskvärda. Statskontoret har därför i nuvarande läge icke kunnat tillstyrka lån och bidrag från statens sida för sådant ändamål. Därest emellertid företaget ändock ansåges böra understödjas, syntes de av egnahemsstyrelsen angivna riktlinjerna godtagbara.

Lantbruksstyrelsen har avstyrkt föreliggande framställning.

Departementschefen har i ärendet anförts och föreslagit följande:

»Under de senaste åren har vid olika tillfällen framförts tanken att söka rationalisera jordbruksdriften genom anordnande av gemensamma ekonomibyggnader för ett flertal olika jordbruk. I vissa bestämmelser angående anläggande av nya jordbruk har denna tanke tagit sig uttryck i föreskrifter att dylika gemensamma ekonomibyggnader må uppföras vid jordbrukens anläggande. Jag torde få erinra om stadgandena i kungörelsen angående upplåtande av jordbruk åt lappar samt det utkast till kungörelse som bifogats den till årets riksdag avlåtna propositionen angående upplåtande av kronotorp. Hittills torde emellertid några jordbruk med gemensam ladugård icke ha blivit anlagda. I nu förevarande ärende ha vissa jordbrukare på eget initiativ velat realisera denna tanke. Emellertid ha de icke ansett sig ha förmåga att utan statsbidrag få till stånd den gemensamma ladugården. I de yttranden som avgivits över ansökningen om statsbidrag ha delade meningar kommit till uttryck rörande lämpligheten av den ifrågasatta anordningen. Man har härvid ansett dels att förslaget om gemensam ladugård för flera jordbruk såsom sådant vore olämpligt och dels att förhållandena i det nu föreliggande fallet vore sådana att en gemensam ladugård icke borde komma till stånd.

Enligt min mening torde åtskilligt stå att vinna genom ett anordnande av gemensamma ladugårdsbyggnader för flera jordbruk. Betydande besparingar synas härigenom kunna ernås i byggnads- och underhållskostnader. Bättre hygieniska förhållanden torde kunna genomföras i en dylik större ladugård än i ett flertal smärre. Även i fråga om arbetskraften synas fördelar kunna nås vid en gemensam ladugårdsdrift. En dylik anordning torde innebära en avsevärd lindring i arbetsbördan för de enskilda delägarna, vilka för sin utkomst äro hänvisade att vissa tider av året söka arbete utanför jordbruket. Givet är emellertid, att en gemensam ladugårdsdrift jämväl kommer att medföra vissa nackdelar, såsom ock påpekats i några yttranden. Vid vägande av fördelarna och nackdelarna av ifrågavarande anordning synas dock — i

varje fall under vissa förhållanden — fördelarna komma att bli övervägande. Enligt mitt förmenande bör härvid framförallt beaktas, att skötseln av en mindre nötkreatursbesättning ehuru den icke kräver full arbetsdag dock är av den natur, att den dagligen binder djurägaren under viss tid.

I det nu föreliggande fallet äro måhända betingelserna för uppförande av en dylik ladugård icke särskilt gynnsamma. Lantbruksstyrelsen har sålunda i sitt yttrande framhållit flera omständigheter, som tala emot förslaget genomförande. Emellertid finner jag i likhet med egnahemsstyrelsen, ladugårdsbyggnadssakkunniga och hushållningssällskapets i Jämtlands län förvaltningsutskott, att förhållandena icke kunna anses så ogynnsamma att förslaget icke skulle vara ekonomiskt försvarligt. Såsom jag förut anfört läser anordningen med gemensam ladugård för flera jordbruk tidigare icke ha blivit närmare prövad. Det torde vara ett allmänt intresse att få till stånd ett försök för att erhålla erfarenhet rörande verkningarna av denna anordning. I regel torde det vara förenat med stora svårigheter att på frivillighetens väg förmå jordbrukarna att sammansluta sig för ifrågavarande ändamål. När därför nu ett på enskilt initiativ väckt förslag föreligger, synes ett försök böra göras. De krav som ställas på statens medverkan äro ej heller av alltför stor omfattning. Enligt egnahemsstyrelsens mening bör staten ställa ett belopp av 45,000 kronor till förfogande för ändamålet, därav 25,000 kronor såsom lån och 20,000 kronor såsom bidrag.

Med hänsyn till det anförda kan jag biträda egnahemsstyrelsens nyssnämnda förslag. Statslånet bör som egnahemsstyrelsen ansett erhålla formen av egnahemslån, som återbetalas och förräntas enligt de för sådana lån gällande bestämmelser. Hela lånet torde emellertid böra amorteras och återbetalningen börja omedelbart efter lånets utbekommande. De förutsättningar som gälla för lån till förvärv av gemensam tillskottsjord kunna i princip tillämpas i förevarande fall. Dock torde såsom egnahemsstyrelsen anfört härutöver vissa ytterligare förbehåll böra göras. Medlem i nu ifrågavarande förening torde icke böra få genom utträde ur föreningen, helt eller med vissa andelar, göra sig fri från ansvar utan att han inbetalar den del av lånebeloppet, som med hänsyn till antalet andelar i föreningen belöper på honom, eller också sätter annan i sitt ställe, som godtages av minst $\frac{3}{4}$ av föreningens samtliga medlemmar. Såsom säkerhet för lånet torde en var medlem till belopp, som icke understiger hans ansvarighet, böra lämna inteckning i sin fastighet, liggande med säkerhet inom 90 procent av fastighetens uppskattade värde.

Den del av statens stöd, som avses få karaktär av bidrag, torde lämpligen böra beviljas i form av premielån. Enligt kungörelsen angående den statliga egnahemsverksamheten är det utmärkande för sådant lån, att det, sedan amorteringsskyldighet inträtt för respektive jordbrukslån, under vart och ett av följande tio år efterskänkes med en tiondel om året — såvitt det ej i särskilt angivna fall återkräves — samt att lånet ej är förenat med ränta. Även den ansvarighet, som gäller för ett sådant lån, bör fördelas mellan medlemmarna i den ifrågavarande föreningen. Säkerhet för denna ansvarighet torde dock

ej böra krävas av de särskilda medlemmarna. I stället torde böra godtagas inteckning med rimligt läge i den fastighet å vilken andelsladugården uppföres eller, där svårigheter skulle möta att ställa sådan säkerhet, annan godtagbar säkerhet.

Den närmare utformningen av lånevillkoren torde, därest riksdagen medger att medel få disponeras på nu angivet sätt, böra fastställas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av egnahemsstyrelsen.

Det synes ock lämpligt, att ifrågavarande verksamhet, åtminstone för en tid framåt, närmare följes av en av Kungl. Maj:t utsedd sakkunnig person, som det bör åligga att avgiva redogörelse för det ekonomiska resultatet av verksamheten. Det bör nog tillses, att kostnaderna för byggnaderna begränsas utan att berättigade fordringar på en tillfredsställande standard efter sättas.»

Utskottet.

Såsom framgår av det föregående ha i de yttranden som avgivits i ärendet delade meningar kommit till uttryck rörande lämpligheten av att uppföra andelsladugårdar. Departementschefen har emellertid ansett det vara ett allmänt intresse att få till stånd ett försök för att erhålla erfarenhet rörande verkningarna av en dylik anordning, samt biträtt egnahemsstyrelsens förslag om att statsmedel i form av lån och bidrag måtte ställas till förfogande för ändamålet.

Inom utskottet ha också uttalats betänkligheter mot förevarande projekt. Då emellertid under de senaste åren vid olika tillfällen diskuterats möjligheten av att kunna rationalisera jordbruksdriften genom anordnande av gemensamma ekonomibyggnader för flera jordbruk — därvid man särskilt uppmärksammat de ökade svårigheterna att erhålla nödig arbetskraft för skötseln av ladugårdarna — synes det jämväl utskottet kunna vara av värde, att ett försök göres att ordna gemensam ladugårdsdrift för ett antal mindre jordbruk. När nu ifrågavarande företag icke ansetts kunna komma till stånd utan statens medverkan, vill utskottet icke motsätta sig, att statsunderstöd lämnas för ändamålet i form av egnahemslån och premielån till belopp och på sätt som departementschefen tillstyrkt. Erinras må för övrigt att detta understöd till gemensam ladugårdsdrift har beröringspunkter med den tidigare förefintliga anordningen för utlämnande av egnahemslån till samfällad jordbruksdrift, vilken avvecklades i samband med 1939 års egnahemsreform, sedan det visat sig att någon ansökan om sådant egnahemslån icke framkommit.

Det anförda har redan givit vid handen, att utskottet icke ansett sig böra biträda vare sig motionen I: 223 om avslag å förevarande framställning eller motionen II: 334 rörande förmånligare statsunderstöd till det företag, varom här är fråga.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionerna I: 223 och II: 334, med-

giva att ett belopp av högst 45,000 kronor må enligt de riktlinjer som i förevarande proposition angivits utlämnas såsom statsunderstöd för anordnande av en gemensam ladugård för vissa fastigheter i Bjärme i Näs socken, Jämtlands län.

Stockholm den 9 april 1943.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Carl Edmund Eriksson, Granath, Gabrielson, Alfred Andersson, Näslund, Anderberg* och *Bondeson*; samt

från andra kammaren: herrar *Andersson i Löbbo, Liedberg, Andersson i Tungelsta, Gustafson i Vimmerby, Ericsson i Sörsjön, Mäler, Carlström* och *Lundbom*.

Reservationer:

av herr *Bondeson*,

» » *Liedberg*,

» » *Gustafson i Vimmerby*.
